

Кривошея Ір. І.,
доктор історичних наук,
завідувач кафедри історії культури та методики
навчання гуманітарних дисциплін Уманського
державного педагогічного університету імені Павла Тичини.

ІНФОРМАТИВНІ МОЖЛИВОСТІ РЕЄСТРУ ПОЗИКИ ДО ВІЙСЬКОВОГО СКАРБУ 1743 Р. ДЛЯ ВИВЧЕННЯ ІСТОРІЇ НЕУРЯДОВОЇ СТАРШИНИ ГЕТЬМАНЩИНИ

Досліджується персональний склад та майновий статус бунчукового і військового товариства Гетьманщини в середині XVIII ст. Для аналізу використано реєстр позики до військового скарбу 1743 р. Це статистичний реєстр, що надається до порівняння за кількома показниками. Щодо кожного товариша вказано, скільки в його володінні було дворів і млинових кіл та яку суму позики він мав надати зі свого майна у військовий скарб. Аналіз матеріалу показав соціальну та майнову неоднорідність бунчукового і військового товариства. Обтяжливою економічно служба виявилася для 50% бунчукового та 72% військового товариства.

Ключові слова: неурядова старшина, бунчуковий товариш, військовий товариш, реєстр, позика, майновий статус, двір, млинове коло, Гетьманщина.

Історія неурядової старшини Гетьманщини протягом останнього десятиліття стала предметом зацікавлення багатьох українських істориків. Активно публікуються джерела, що дозволяють її комфортно вивчати. Особлива увага приділяється персональному складу та генеалогії козацької старшини, що включала також і неурядову. На часі поглиблення досліджень за рахунок розширення даних та їх аналізу, особливо щодо майнового статусу всіх чинів неурядової старшини.

Персональний склад неурядової старшини Гетьманщини у XVIII ст. досліджується завдяки різноманітним реєстрам всіх чинів неурядової старшини, опублікованим Л. Окіншевичем [10], В. Панашенко [3;11], О. Репаном [12;13], І. Ситим [14], С. Горобцем [1]. Та ці списки рідко містять інформацію майнового характеру. Приділяв увагу в своїй праці окремим аспектам майнового статусу Л. Окіншевич. Аналіз статків бунчукового товариства Чернігівського полку здійснила В. Панашенко. Величезний пласт

інформації про майно неурядової старшини Чернігівського і Полтавського полків мають останні публікації В. Кривошеї [5;6;7;8]. Реєстр, що вміщує відомості економічного характеру про бунчукове і військове товариства за один рік (тут 1743) аналізується вперше.

Мета дослідження показати інформативні можливості такого типу документу, як реєстр позики до скарбу, для вивчення різних аспектів історії бунчукового і військового товариства Гетьманщини у XVIII ст.

Для загальної оцінки економічної спроможності бунчукового товариства в середині XVIII ст. маємо цінне джерело – реєстр позики у військовий скарб тисячі рублів з володінь дійсних та абшитованих бунчукових і військових товаришів Гетьманщини 1743 р. [2, арк. 253-258]. Крім того, що це список персонального складу бунчукових і військових товаришів кінця 1743 р., це ще й статистичний реєстр, що надається до порівняння за кількома показниками. Щодо кожного товариша вказано, скільки в його володінні було дворів і млинових кіл та яку суму позики він мав надати зі свого майна у військовий скарб.

Усього в реєстр внесено в десяти полках 133 маєтки бунчукових товаришів. Із них 12 маєтків померлих бунчукових товаришів або родин померлих полковників (Кочубея, Апостола). Діючих товаришів на той момент налічувалося 139 осіб, які служили із 121 маєтку. Дворів, з яких служило по кілька товаришів, всього 14, із них 2 маєтки виставляли на службу більше 2-х товаришів. Всього з померлими в реєстрі фіксується 151 особа. Найбільша кількість маєтків у Стародубському полку – 31, з них 3 належали родинам померлих, а службу з інших несло 32 бунчукові товариші. Разом полк вніс до скарбу 140 рублів і 88 копійок. Також до полку належало 5 абшитованих товаришів. Другим за числом маєтностей (25, з них 3 померлих товаришів) був Чернігівський полк. Служило тут 29 товаришів, а разом до скарбу полк вніс (без 2-х абшитованих) 141 р. 62 коп., тобто навіть більше за Стародубський. Суми, виплачені до скарбу іншими полками, були в кілька разів меншими за дві попередні: Ніжинський (21 маєток і б. т) – 58 р. 83 коп.; Лубенський (17

маєтків, з них 1 померлого, 16 б. т.) – 47 р 40 коп.; Прилуцький (12 маєтків, 17 б. т.) – 28 р. 79 коп.; Київський (10 маєтків, з них 1 померлого, 10 б. т.) – 5 р. 68 коп.; Переяславський (6 маєтків, 6 б. т.) – 20 р. 62 коп.; Гадяцький (5 маєтків, з них 1 померлого, 5 б. т.) – 22 р. 32 коп.; Полтавський (4 маєтки, з них 2 померлих, 2 б. т.) – 64 р. 44 коп.; Миргородський (2 маєтки, з них 1 померлого, 1 б. т.) – 23 р. 14 коп. Всього бунчукові товариші позичили до скарбу 553 р. 72 коп. та абшитовані бунчукові товариші – 56 р. 40 коп. Разом – 610 рублів 12 копійок. Залишок позики розкладався на військових товаришів та інші категорії старшини.

Впадає у вічі особлива незаможність бунчукових товаришів Київського полку, які разом сплатили до скарбу трохи менше 6 руб. Ще в семи полках сума становила від 20 до 65 руб. І двома найзаможнішими полками, що надали по 141 руб., виявилися найбільші за числом бунчукових Стародубський і Чернігівський полки. Хоча справа не в чисельності, адже 21 товариш Ніжинського полку вніс бл. 59 руб., а з 4 маєтків Полтавського в позику надано 65 руб. Основним критерієм виступала заможність бунчукового товариша. Якщо розбити маєтки товариства на групи (за величиною сплаченої суми), то отримаємо таку картину: із 133 маєтків (включаючи маєтки померлих бунчукових) менше одного рубля внесли 34 (26%); до 2 руб. – 38 (29%); від 2 до 4 руб. – 21 (15%); від 4 до 6 руб. – 21 (15%); від 7 до 10 руб. – 7 (5%); від 10 до 20 руб – 6 (5%); більше 20 – 6 (5%) (2 по 21; 2 по 24; 2 по 54). Як видно з викладених цифр, найбільш бідні маєтки бунчукових товаришів, з яких взято до 2 руб. позики, склали 55% всіх маєтків. Величина такого маєтку становила від 6 до 41 двору; без млинів або до 4 млинових кіл. Мінімум це або 6 дворів, або 1 коло. Це дає можливість встановити приблизну початкову суму позики: з 1 двору 4 копійки, з 1 кола млинового – 18 копійок. У цій категорії зустрічаємо виключення: б. т. Ф. Лисенко в Чернігівському полку з 5 дворів не платив позики взагалі. І навпаки – четверо товаришів із різних полків заплатили позику від 60 коп. до 1.50, при відсутності даних про маєтності. Однакова кількість маєтків, по 21, фіксується в двох наступних категоріях. У категорії, сплата з

якої становила від 2 до 4 рублів (21), величина маєтку коливалася від 20 дворів (інші варіанти: 20 дворів /6 кіл; 30/3) до маєтків, в яких було таке співвідношення дворів/кіл: 59/7; 72/4; 76/3. Маєтки, з яких сплачено від 4 до 6 рублів, включали мінімально 44 двори або 66 дворів і 5 кіл, а максимально – 96/16; 103/9; 139/4.

Ще дві категорії – це 7 маєтків (сплатили від 7 до 10 руб.) та 6 (від 10 до 15 руб.). У розряді «від 7 до 10 руб.»: мінімальний маєток – 171 двір або 130/4; максимальний – 203/11. В наступній категорії, «від 10 до 15 руб.», було 6 маєтків, які варто вказати персонально. По 10 руб. сплатили: П. Кулябка (Лубни, 116/21); А. Миклашевський (Стародуб, 108/10); з дому вдови Р. Бороховича (Гадяч, 185/15); 10,83 сплатив А. Горленко з батьком (Прилуки, 185/20); 13 руб. сплатив В. Гудович (Стародуб, 278/9) та 14,44 сплатив В. Лизогуб (Чернігів, 286/15).

Залишилися найстатечніші бунчукові товариші, з 6 маєтків яких виплачено 197 руб. із 554 руб., тобто більше третини суми, закладеної для всього товариства. Суму в 21 руб. склала виплата з дому померлих бунчукових А. Дуніна-Борковського (Чернігів, 382/36) та П. Апостола (Миргород, 518/8). По 24 руб. виклали брати Корсаки (Стародуб, 513/15) та з дому гр. Владиславича (Стародуб, 520/15). 53 руб. 18 коп. виплачено з дому колишнього полковника Кочубея (Полтава, 1193/45) та найбільша сума, 54 руб., позичена в скарб б. т. Чернігівського полку А. Полуботком, маєток якого складав 1269 дворів та 36 млинових кіл. Зіставляючи списки найзаможніших бунчукових товаришів 1722 і 1743 рр., маємо збіжності: в обох списках є маєтності Корсаків, В. Кочубея, В. Лизогуба, А. Борковського та П. Кулябки. Відмінність лише в тому, що в 1722 р. до найзаможніших родин бунчукових належала третина від загалу, а у 1743 р. лише 15%. Це засвідчує прискорену поляризацію власності бунчукового товариства.

Отже, найзаможніші – це лише 5 % всього бунчукового товариства. Друга за статками група – 13 товаришів (10%) теж не бідні, та частина з них мала вдвічі менші маєтності, ніж у найбагатших. Разом це всього 15% від загалу.

Найбідніша частина товариства, як з'ясовано вище, становила 55%. Середина між полюсами – це 30% бунчукового товариства. Такий середній маєток включав 60–70 дворів та 6–10 млинових кіл. Доречно зауважити відносність у викладках. Напевно, бунчукові товариші не дуже прагнули платити велику позику до військового скарбу, тому могли приховати реальну кількість дворів і млинів. Наприклад, один із найбагатших бунчукових Ніжинського полку Я. Маркович заплатив 6 руб. з 96 дворів та 16 млинових кіл. Він мав більше дворів перед Гілянським походом в 1725 р., що видно з його щоденника. А число млинових кіл у джерелі покреслено так, що не зрозуміло, то 6, 16 чи 46. Як результат, Я. Маркович потрапив при аналізі лише в середню категорію заможності (30%), хоча його місце у вищій. З іншого боку, бачили збіжність даних різних джерел щодо майна А. Борковського, тобто список 1743 р. заслуговує довіри.

Особливої уваги потребують 12 маєтків померлих товаришів. На місце батьків у частині випадків невдовзі прийшли служити сини. Так було, з родиною А. Дуніна-Борковського, який помер в 1743 р. Велика маєтність була розділена на три частини. Але згідно реєстру позики йшли також з маєтків, власники яких померли давно, а спадкоємці повинні були виконувати певні служби з цієї землі. Як у випадку Р. Бороховича, який помер до 1722 р., а його дружина, давно заміжня за полковником Єропкіним, платила з маєтку необхідні суми. Так само було з померлим на початку 1729 р. Т. Жоравкою, бунчуковим товаришем Стародубського полку, вдова якого заміжня в 1743 р. за Б. Ланкау. Причому родинні подробиці про вдів вказані тут же в реєстрі. З 12 маєтків два належали родинам померлих полковників, полтавського В. Кочубея, який помер в серпні 1743 р. та миргородського П. Апостола, який загинув у 1736 р. [4, с.189, 436]. До одного реєстру з бунчуковими жінки потрапили як вдови старшин, які отримували опіку центральної влади. Таке собі продовження традицій протекціонізму, що несло й певні зобов'язання.

Абшитоване бунчукове товариство в усіх полках Гетьманщини у 1743 р. налічувало 17 осіб [2, арк. 253]. Разом вони сплатили 56 руб. 40 коп. позики.

Серед абшитованого товариства менше 1 руб. заплатило 4 товариша, до 2 р. – 4; з 2 до 4 р. – 4; з 4 до 6 р. – 2; з 6 до 10 р. – 3 товаришів. Отже, незаможна частина відставних бунчукових становила 8 осіб (47%); середня – 6 (35%), і найзаможніша, хоча й дуже відносна порівняно з дійсними бунчуковими, 3 особи (18%). Величина маєтку абшитованих бунчукових в 1743 р. починалася з 5 дворів (у І. Тернавіюта маєтність не зазначена), а завершувалася власністю в 187 дворів і 13 млинових кіл Ф. Савича з Лубенського полку. Загалом дані про статки абшитованих основну пропорцію не порушують: близько половини малозаможних бунчукових товаришів, третина з середньою власністю, й менше п'ятої частини статечних товаришів.

Для виконання службових обов'язків військового товариства також використовувало власні маєтки. Оцінку економічної спроможності цього чину на початковому етапі його існування можемо зробити за вже згаданим нами реєстром позики товариства до військового скарбу 1743 р. [2, арк. 257зв-258]. У джерелі записане товариство всіх полків (всього 53 особи), що разом надало позику до військового скарбу в сумі 43 рублів 7 копійок. Так само, як в частині списку бунчукового товариства вказана власність у дворах і млинових колах, з яких взято позику. Біля значної кількості товаришів (21) не вказана власність, але сума позики при цьому становила 50 коп. і більше. Це вище, ніж коли у товариша вказано у володінні 4 двори або 1 двір і 2 кола, й взято в позику 33 чи 37 копійок. Є й відповідник: 50 коп. заплатив товариш, у якого було 4 двори та 2 млинових кола. Тобто, навіть якщо власність не вказана, вона мала бути близькою до наведеної вище, або товариш мав сталі прибутки від торгівлі чи іншого промислу. Співвідношення суми до власності в середньому збігається з установленим нами щодо позики бунчукових (за 1 двір близько 4 коп., за 1 коло не менше 18 коп.). Суми виплачені до скарбу окремими полками від більшої до меншої були такі: Ніжинський (15 осіб) – 10,15 (з 58 дворів/25 кіл млинових); Чернігівський (6) – 9,96 (200/7); Лубенський (8) – 4,83 (–/10); Переяславський (4) – 4,34 (35/13); Миргородський (3) – 3,60 (44/5); Гадяцький (2) – 3,37 (43/4); Прилуцький (5) – 2,20 (–/1); Стародубський (4) – 1,70 (20/5); Полтавський (3) –

1,70 (17/-); Київський (3 особи) – 1,22 (18 дворів/без кіл). Всього – 43,07 (з 435 дворів/70 млинових кіл).

Одразу впадає у вічі незрівнянно менша заможність, навіть бідність військового товариства в порівнянні з бунчуковим, яке заплатило 553,72 (з 10711 дворів / 656 млинових кіл). Відмінним було й те, що у військовому товаристві позику заплатили всі внесені до списку. Також, як у випадку з вищим чином, найбіднішим виявилось військово товариство Київського полку. Найбагатшим – у полках Чернігівському й Ніжинському. Виділяється Чернігівський, де 6 товаришів внесли майже однакову позику з 15 товаришами Ніжинського полку. При цьому саме тут жило 3 із 7 найзаможніших військових товаришів, найменша власність становила 24 двори, з якої виплачено 90 коп. і вписано лише одного товариша без майна (заплатив 50 коп.).

Спробуємо розділити військово товариство на групи за величиною сплаченої суми. Найбільша сума – це 3 р., сплачені Романом Яновим, в. т. Ніжинського полку, який був багаторічним відкупником податків у полках Гетьманщини, а його дружина походила зі старшинської родини Уманців [9]. Найменшу суму, по 8 коп., сплатили також троє товаришів Ніжинського полку (П. Темрянський, В. Купчинський та С. Зінченко). Виділяється п'ять груп: менше 20 коп. заплатило 6 осіб; від 20 до 50 коп. – 32; до 1 р. – 2; від 1 до 2 р. – 6; від 2 до 3 р. – 7 осіб. Отже, 38 осіб віднесемо до відверто незаможної частини товариства, що заплатила до 50 коп. Вона склала 72% загалу військових. Середня частина, що заплатила більше 50 коп., але до 2 р. – 8 осіб (15%). Заможне військово товариство склало 13%. Середня величина власності в найбіднішій групі була такою: товариші, які дали по 8 коп., мали по 2 двори підданих або по 1 колу млиновому; до 50 коп. платили власники 5 дворів або 2 кіл млинових; по 50 коп. платили особи з різною власністю від 2–12 дворів до 4 дворів і 2 кіл та велика група (21) осіб, власність яких зовсім не вказана. В середній групі бачимо у товаришів власність від 24 дворів (чи 15 дворів і 1 кола) до 35 дворів (чи варіанти: 27/2 або 8 кіл). У двох (І. Кирста, І. Пухович), власність яких не вказана, взято по 1 р. Власність 7 найзаможніших мала такі

величини: від 19 до 50 дворів та від 1 до 11 млинових кіл (наприклад, 50/1 або 19/11). Серед абшитованих фіксуються в 1743 р. 2 військових товариші: В. Мовчан із Ніжинського полку (заплатив 30 коп. з 2 кіл) та Г. Плешко зі Стародубського (заплатив 2,15 з 19 дворів і 8 млинових кіл) [2, арк. 254]. Як бачимо, загальна картина не змінюється.

Найбагатші військові товариші мали маєтки, співмірні з маєтками бунчукових нижче середніх статків. Для 72% незаможних товаришів служба була економічно обтяжливою, але від доручень їх не звільняли. У списку відсутні маєтки померлих товаришів чи їх вдів. Тоді як в категорії бунчукових бачимо 12 таких маєтків. Причина в недавньому утворенні самого чину військового товариша.

Як бачимо, в 1743 р. служба була економічно обтяжливою більше, ніж для половини бунчукових товаришів та 72% військових товаришів. Ситуацію рятувало лише те, що в той період майже припинилися війни, а витрати на цивільну службу були не такими значними. Зрозуміло, що становище бунчукового товариства, та навіть і військового, годі зіставляти з відповідними позиціями інших службових груп Гетьманщини. Це справді привілейована група старшини, й те, що вище відмічалось для частини товаришів як незаможність, для значкових чи виборних козаків було справжнім багатством.

Проаналізований матеріал лише одного реєстру показав соціальний зріз кожної з груп товариства. Бачимо завдяки списку економічну спроможність до служби кожного товариша. Очевидно, що подібні документи найкращі для загальних обрахунків щодо майнового статусу як цих чинів, так і значкового товариства в інші роки. Тому важливим завданням залишається їх архівний пошук та запровадження до наукового обігу.

Список використаних джерел

1. Горобець, С. Списки значкових товаришів Чернігівського полку 1732 та 1737 рр. // Сіверянський літопис. – 2008. – № 1. – С. 15–18.
2. Інститут рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського (ІР НБУВ). – Ф. І. – Спр. 57335. – Арк. 253-258.
3. Компут (списан в року 1729 марта 20) товариства бунчукового в полках рейменту гетманського найдуючихся // Київська старовина. – 1997. – № 5. – С. 34–47.

4. Кривошея, В. В. Козацька старшина Гетьманщини : енциклопедія / В. В. Кривошея. – К. : СтилоС, 2010. – 792 с.
5. Кривошея, В. Українське козацтво в національній пам'яті : Чернігівський полк : монографія : в 2 т. / В. Кривошея. – К. : ДП «Пріоритети», 2012. – Т. I. – 516 с.
6. Кривошея В. Українське козацтво в національній пам'яті. : Чернігівський полк : монографія : в 2 т./ В. Кривошея. – К. : ДП «Пріоритети», 2012. – Т. 2. – 508 с.
7. Кривошея, В. Українське козацтво в національній пам'яті : Полтавський полк : монографія : в 2 т. / В. Кривошея. – Чернігів : Видавець Лозовий В. М., 2014. – Т. I. – 504 с.
8. Кривошея, В. Українське козацтво в національній пам'яті : Полтавський полк : монографія : в 2 т. / В. Кривошея. – Чернігів : Видавець Лозовий В. М., 2014. – Т. II. – 496 с.
9. Кривошея, І. І. Матеріали судової справи як джерело родоводу військового товариша Петра Уманця : (XVII–XVIII ст.) / І. І. Кривошея // Генеалогічні записки. – Львів, 2012. – Вип. 10 : (нової серії 4). – С. 50–55.
10. Окіншевич, Л. Значне військове товариство в Україні-Гетьманщині XVII–XVIII ст. / Л. Окіншевич // Записки наукового товариства імени Шевченка. – Мюнхен : Заграва, 1948. – Т. CLVII : Праці Історико-Філологічної Секції. – 223 с.
11. Панашенко, В. Бунчукові, військові і значкові товариші в Гетьманщині / В. Панашенко // Істину встановлює історія : зб. на пошану Ф. П. Шевченка / НАН України, Ін-т історії України. – К., 2004. – Т. 2 : Наукові студії. – С. 291–347.
12. Репан, О. А. Старшинський реєстр 1736 року / О. А. Репан // Дніпропетровський історико-археографічний збірник. – Дніпропетровськ : Генеза, 2001. – Вип. 2. – С. 548–553.
13. Репан, О. Іржа на лезі : лівобережне козацтво і російсько-турецька війна 1735–1739 років / О. Репан. – К. : ВД «Києво-Могилянська академія», 2009. – 195 с.
14. Ситий, І. До історії українського війська : списки бунчукових товаришів та сотників 1733 р. / І. Ситий // Сіверянський літопис. – 2000. – № 5. – С. 139–143.

References

1. Gorobecz, S. Spysky znachkovyx tovaryshiv Chernigivskogo polku 1732 ta 1737 rr. // Siverianskyj litopys. – 2008. – № 1. – S. 15–18.
2. Instytut rukopysu Nacionalnoyi biblioteky Ukrayiny imeni V. I. Vernadskogo (IR NBUV). – F. I. – Spr. 57335. – Ark. 253-258.
3. Komput (spysan v roku 1729 marta 20) tovarystva bunchukovogo v polkax rejmentu getmanskogo najduyuchyxsya // Kyuyivska starovyna. – 1997. – № 5. – S. 34–47.
4. Kryvosheya, V. V. Kozaczka starshyna Getmanshhyny : encyklopediya / V. V. Kryvosheya. – K. : Stylos, 2010. – 792 s.
5. Kryvosheya, V. Ukrayinske kozaczstvo v nacionalnij pamyati : Chernigivskyj polk : monografiya : v 2 t. / V. Kryvosheya. – K. : DP «Priorytety», 2012. – Т. I. – 516 s.
6. Kryvosheya V. Ukrayinske kozaczstvo v nacionalnij pamyati. : Chernigivskyj polk : monografiya : v 2 t./ V. Kryvosheya. – K. : DP «Priorytety», 2012. – Т. 2. – 508 s.
7. Kryvosheya, V. Ukrayinske kozaczstvo v nacionalnij pamyati : Poltavskyj polk : monografiya : v 2 t. / V. Kryvosheya. – Chernigiv : Vydavecz Lozovyj V. M., 2014. – Т. I. – 504 s.
8. Kryvosheya, V. Ukrayinske kozaczstvo v nacionalnij pamyati : Poltavskyj polk : monografiya : v 2 t. / V. Kryvosheya. – Chernigiv : Vydavecz Lozovyj V. M., 2014. – Т. II. – 496 s.
9. Kryvosheya, I. I. Materialy sudovoyi spravy yak dzherelo rodovodu vijskovogo tovarysha Petra Umancya : (XVII–XVIII st.) / I. I. Kryvosheya // Genealogichni zapysky. – Lviv, 2012. – Vyp. 10 : (novoyi seriyi 4). – S. 50–55.
10. Okinshevych, L. Znachne vijskove tovarystvo v Ukrayini-Getmanshhyni XVII–XVIII st. / L. Okinshevych // Zapysky naukovogo tovarystva imeny Shevchenka. – Myunxen : Zagrava, 1948. – Т. CLVII : Praci Istoryko-Filologichnoyi Sekciyi. – 223 s.
11. Panashenko, V. Bunchukovi, vijskovi i znachkovi tovaryshi v Getmanshhyni / V. Panashenko // Istynu vstanovlyuye istoriya : zb. na poshanu F. P. Shevchenka / NAN Ukrayiny, In-t istoriyi Ukrayiny. – K., 2004. – Т. 2 : Naukovi studiyi. – S. 291–347.

12. Repan, O. A. Starshynskij reyestr 1736 roku / O. A. Repan // Dnipropetrovskij istoryko-arxeografichonij zbirnyk. – Dnipropetrovsk : Geneza, 2001. – Vyp. 2. – S. 548–553.
13. Repan, O. Irzha na lezi : livoberezhne kozactvo i rosijsko-tureczka vijna 1735–1739 rokiv / O. Repan. – K. : VD «Kyyevo-Mogylyanska akademiya», 2009. – 195 s.
14. Sytyj, I. Do istoriyi ukrayinskogo vijska : spysky bunchukovyx tovaryshiv ta sotnykiv 1733 r. / I. Sytyj // Siveryanskyj litopys. – 2000. – № 5. – S. 139–143.

Kryvosheya I. I.

Informative possibilities to the loan registry to the Military Treasure of 1743 to study the history of Neuryadova Starshyna of the Cossack Hetmanate.

Personal staff and property status of the Bunchukove Society and the Military Society of the Cossack Hetmanate in the middle of the XVIII century are studied. The loan registry to the Military Treasure of 1743 was used for analysis. This is a statistical register provided for comparison by several indices. It was indicated how many homesteads and millwheels belonged to each Comrade and what amount of loan he had to give to the Military Treasure from his property. Analysis of the material showed social and property heterogeneous of the Bunchukove Society and the Military Society. Service proved to be burdensome economically for 50% of the Bunchukove Society and 72% of the Military Society.

Keywords: Neuryadova Starshyna, Bunchukove Comrade, Military Comrade, registry, loan, property status, homestead, millwheel, the Cossack Hetmanate.

"РЕПОЗИТАРІЙ" У

Summary

History of Cossack Starshyna of the Cossack Hetmanate remains an area of interest for many Ukrainian historians. Special attention is paid to personal staff and genealogy of the Cossack Starshyna that also included the Neuryadova Starshyna. At the time we deepen the research by expanding the data and its analysis especially regarding the property status of all ranks of the Neuryadova Starshyna.

The purpose of the study is to show informative possibilities of such type of the document as loans to Treasure to study different aspects of history of Bunchukove and Military Society of the Cossack Hetmanate in the XVIII century.

There is a valuable source – the Register of loans to the Military Treasure of thousands of rubles from real property of Actual and Ex-Service Bunchukove and Military Comrades of the Cossack Hetmanate in 1743 for general estimation of the economic capacity of the Society in the middle of the XVIII century. This is a statistical register where indicated the number of homesteads and millwheels which belonged to each Comrade and what amount of loan he had to give to the Military Treasure from his property.

In total the registry contained ten regiments with 133 landed properties of the Bunchukove Comrades. There were 12 landed properties of them which belonged to deceased Bunchukove Comrades or the families of deceased colonels (Kochubei, Apostol). There were 139 persons as Actual Comrades served from 121 landed property at the time. There were 151 persons all together including the deceased in the registry. The greatest number of landed properties was in Starodubskiy Regiment - 31 and the families of deceased possessed 3 of them; and 32 Bunchukove Comrades served from the other ones. The regiment gave 140 rubles and 88 kopecks in total to the Treasure. The smallest sum of money (5 rubles 68 kopecks) was contributed by the Bunchukove Comrades from Kyiv regiment (10 landed properties, 1 of which belonged to deceased Comrade, 10 Bunchukove Comrades). The Bunchukove Comrades lent 553 rubles 72 kopecks in total and Ex-Service Comrades gave 56 rubles 40 kopecks to the Treasury. Total amount was 610 rubles 12 kopecks.

If we divide landed properties of the Society into groups (by the amount of paid sum), we will get the following data: less than one ruble was contributed by 34 landed properties (which is 26%); less than 2 rubles - 38 landed properties (which is 29%); from 2 to 4 rubles - 21 landed properties (which is 15%); from 4 to 6 rubles - 21 landed properties (which is 15%); from 7 to 10 rubles - 7 landed properties (which is 5%); from 10 to 20 rubles - 6 landed properties (which is 5%); more than 20 rubles - 6 landed properties (which is 5%); (2 landed properties gave 21 rubles, 2 landed properties gave 24 rubles and 2 landed properties gave 54 rubles) from 133 landed properties (including landed properties of deceased Bunchukove Comrades). Above-mentioned figures showed that the poorest landed properties of the Bunchukove Comrades which gave less than 2 rubles is 55% of all landed properties. The size of such landed property was from 6 to 41 homesteads; without mills or less than 4 millwheels.

The Bunchukove Comrades were the richest; 197 rubles were paid from the total sum of 554 rubles from 6 landed property. This amount was more than a third of the sum loaned for the whole Society. The largest amount of 54 rubles loaned for the Treasure was given by A. Polubotko, a Bunchukove Comrade of Chernigiv Regiment. His landed property contained 1269 homesteads and 36 millwheels. So the richest persons were just 5% of Bunchukove Society.

The source contains records on the Military Society of all regiments (53 persons in total) which provided a loan in the amount of 43 rubles 7 kopecks (435 homesteads /70 millwheels) to the Military Treasure. The loan borrowed from the property in the homesteads and millwheels were also indicated. Number of comrades (21) was indicated without property, but the amount of the loan was 50 kopecks and more. This is higher than the comrade possesses 4 homesteads or 1 homestead and two millwheels and a taken loan is 33 or 37 kopecks.

It's clearly seen the less wealth, even poverty of the Military Society compared with the Bunchukove Society that paid 553.72 (from 10,711 homesteads / 656 millwheels). The Military Society of Kyiv Regiment turned out to be the poorest. Chernihiv and Nizhyn Regiments were the

richest. The largest amount was 3 rubles paid by Roman Yanovyi, including to Nizhyn Regiment, which was the tax collector in the regiments of the Cossack Hetmanate for many years. The smallest amount of 8 kopecks was paid by three Comrades of Nizhyn Regiment (P. Temryansky, V. Kupchynskyi and S. Zinchenko). There were 13% of rich Military Society and 72% of the poor.

Analysis of the material has showed social and property heterogeneity of the Bunchukove and Military Societies. Service was economically burdensome for 50% of the Bunchukove Society and 72% of the Military Society. Data of only one register showed social status of each society group and their economic ability for service.

"РЕПОЗИТАРІЙ УДШУ"